

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

Primus fons inuentionis historiæ. Capvt III.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

fincta, in orationibus verò eloquentiã, nõ doctrinam proficeantur: neque summorum oratorum, vt Demosthenis, & Ciceronis orationes, hoc inanis doctrinæ fucõ, (vt appellant) sint ornata.

Alij doctum rati esse oratorem oportere, historijs, & testimonijs orationes sine vllõ discrimine referunt, & in dictione inertes, hoc vnum curant, vt variam doctrinã suppellestem explicent. Qui profectõ videntur omnes à vera, germanaque oratoriã facultatis ratione aberrare. Nam, qui omnem doctrinam fugiunt, licet orationis structura, & omni verborum expolitione sint excellentes, necesse est cum magno auditorum rædio audiri, & ab optima oratoris maiestate longius abesse: Qui vero solis antiquarijs rebus, eruditioni, variisque doctrinæ inhiant, spiritus elidunt eloquentiæ. Adhibenda est in eo, sicut in cæteris rebus temperies, & quid res, quid locus, quid aures, aut patientia, aut expectent, considerandum est.

Temperies eruditionis.

Oratori dicendũ est in concione, in iudicijs, in senatu, de re ciuili, & negotiosa: cum Hannibal est ad portas, cum de fœdere Pyrrhi agitur, cum squallet reus: Putidum est hic ad doctrinã ostentationem in parergis ludere, & necessaria negligere: penè vitium est eruditionem profiteri: itaque, & prudentes oratores, etiam si doctrinam adhibeant, nonnunquam tamẽ ea dexteritate faciunt, vt illud, quod dicunt, sponte sua influere, non quaesitum esse videatur, tot condimentis deinde leniunt, atque aspergunt, vt popularibus etiam auribus reddat familiare. M. Tullius in Miloniana, amplissimam illam, & grauissimam de prouidentia diuina disputationem attingit eo loco, quem alio in libro commemorauimus. Non affert hic diuersas Philosophorum de ea re sententias, abstrusaque rationes, & argutias, sed rem dumtaxat proponit, & graui similitudine illustrat, cauet autem pluribus disquirere, ne forum in academiã videatur commutare. Pro Murena verò Stoicæ sectæ capita perstringit, & exagitat, sed qua industria? qua vbanitate? Ita planè hæc tractat, vt videatur non ignorare, imò plenissimè scire, sed ratione fœci, & iudiciorum plura consulto minimè dicere. Is est igitur in istius generis orationibus doctrinæ modus.

Quomodo in ciuili oratione adhibenda eruditio.

Quomodo in epidiictico genere.

At verò, si extra fori, & iudiciorum negotiosa, aut certè reatus, & squaloris subsellia, habenda sit oratio, in qua eruditio expectatur, speratur delectatio, & non modo fructus animorum, sed etiam suauitas elocutionis requi-

ritur, quales sunt, quæ olim à magni nominis Sophistis habebantur, & nunc etiam in scholis Rhetorum haberi possunt. Quis non videt hic adhibendam esse eruditionis succulentam vbertatem: cum verbis tantum, grauium personarum aures non pascantur, sed magnis rebus innutiantur. Qui Demosthenis, & Ciceronis orationes, ad hanc sententiam perimendam afferunt, plumbeo gladio eam iugulare conantur, nulloque rationis fundamento impugnant, vel Ciceronis ipsius iudicio, qui hæc orationum genera, quæ illi confundunt, explicitissimè distinxit. Neque verò, cum eruditionem adhibendam dico, eos imitari velim, qui scholia, & farragines orationum loco scribunt. Volo eruditas rationes, ex omni scientia petitas, volo historias, & effata, & leges, & similitudines, sed ea lege, vt istis illustretur, non tota oblinatur oratio, vt hæc digerantur, non inferantur, vt ordine, vt loco disponantur, vt figuris dictionum vestiantur, vt omnium florum varietate, vt affectibus, vt copiosa suauitate respergantur.

Cicero in orat. epidiicticis orationes aperit, & palam omni vniuersitate exponit ostendit.

Primus fons inventionis historia.

CAPVT III.

Occurrit primùm historia, quæ ad orationem alendam, & firmis veluti adminiculis sustentandam plurimum valet. Nec is à vero aberrat, qui eam veluti eloquentiæ horreum quoddam nominat. Est eius certè vis admirabilis, ex qua efficitur, (quod ait D. Gregorius Nazianzenus) vt vnius hominis mens, ex omnium mentium, & sæculorum perfectione, in vnum sapientiæ acerrum coalescere videatur. Quid diuinius, quàm omnia nosse, quàm distinctissimas regiones velocissimi sideris more lustrare? quàm omnium ætatum memoriam, res gestas, facta, exempla perferere; quàm imperiorum status, ortus, progressus, vicissitudines, decursus, exitus vno mentis aspectu contemplari? Quid illustrius, quàm regendi, militandique disciplinam, clarissimarum virtutum effigies, in vnam veluti tabulam congestas inspicere, præterita cum presentibus comparare, alieno damno sapere, salutaria inde præcepta ad omnem vitæ culturam decerpere.

D. Greg. Naz. in cõmine ad v. cobulum.

ἢ ἢ τὰ κρυφα βλασανει βουλευματα. Nec

A. Eschyl. in i. in d. Nec

Diod Sic. Nec immeritò eam communem humani
 l. 1. generis *εὐρωπαϊκά* nominat Diodorus. Quan-
 Polyb. l. 1. tum ad res ciuiles conferat, dicens Polybius, &
 Arist. Rhet. Aristoteles, qui eam *ἀναβοητάτην παίδειαν* &
 10. c. 5. *ἡρωικὴν γυμνασίαν* nominant. De eius in
 Quint. l. 11. eloquentiam fructu suauissimè redundante,
 1. 4. testimonium proferet Quintilianus, qui orato-
 rem in historijs apprime versatum desiderat
 his verbis; *Imprimis verò abundare debet orator
 exemplorum copia, ut utrum, tum etiam no-
 morum: adeò ut, non ea modo, qua conscripta sunt
 historijs, aut sermonibus, v. luti p. r. manus tra-
 dita, quaeque quotidie aguntur, debet nosse verù
 ne ea quidem, quae à clarioribus poësis facta sunt,
 negligere.*

Quod verò ad historiae lectionem attinet,
 de eius methodo libellum conscripsit Posseui-
 nus noster, in quo de historicis variarum gen-
 tium tractat, & quo ordine legendi sunt, quid-
 ve in ijs, aut cauendum, aut laudandum acri-
 iudicio subiicit. Euoluenda igitur ijs, qui serió
 volunt in hac re sapere, omnis antiquitas, &
 cum nostris temporibus comparanda, & illu-
 stria quaeque exempla ad manum semper ha-
 benda sunt, quibus, & delectare, & permouere
 possint. Fuit illud magnis oratoribus in more
 positum, vt sibi locos historiarum communes
 priuato labore texerent, quibus ad dicendum,
 pro rerum, & temporum oportunitate vte-
 rentur. Nobis nostra saecula, vt abundantiam
 rerum, sic historiarum copiam congeserunt,
 quas in ordinem, & certa rerum capita tam
 multi varijs idiomatibus digesserunt, vt colli-
 gendi penè superuacaneus labor videatur. Ita-
 que qui compendiosam ad hanc exemplorum
 copiam affectant viam, historiarum collectanea
 sumunt in manus, è quibus nullo labore decer-
 punt, quae apud varios historicos longè, lateq;
 diffusae sunt.

Haec quidem via breuior est, non tamen se-
 curior: quam saepe enim, qui istos riuulos cõ-
 sectantur, multa ab authorum sensu detorta,
 truncata, debilia, mala fide aucta, falsa etiam
 plerumque, & inepta, pro praesenti pecunia
 accipiunt. Quam saepe in prodendis auctori-
 bus, quos illi vel virtuosè citant, vel primis a-
 picibus delineant, infertiam suam prodere co-
 guntur, vt qui nuper D. Augustinum pro D.
 Augusto Imperatore afferebat.

Quid quod ordinem temporum, historico-
 rum aetatem, religionem, & mores, cum nul-
 laternus nouerint, in periculosissima plerumque

testimonia incidunt. Hoc experiuntur, qui grã-
 de illud volumen, *Theatrum vite humanae* le-
 gunt, & sine delectu exspoliant. Mirro, quòd
 grauiori censura sit notatum, de cetero si spe-
 cteretur, Aegyptus est Homerica, multa habet
 bona, & mala, studio enim congerendi om-
 nia coagmentauit, cetera incertis, vera falsis,
 rara mixta communibus. Delectu opus habet,
 & iudicio, liber alioqui ob immensam histo-
 riarum fegetem commendandus.

Neque verò satis historias legere, & colli-
 gere, sed in iisdem vsus potissimum spectan-
 dus est. Alij sine arte, & iudicio historias hi-
 storij, exempla exemplis agglutinant, & tunc
 se valde eruditos putant, cum Amanuensii
 opus in describendo Sylogista fecerint: Alij ad
 rem, & extra rem dicunt, & modò quid specio-
 sum habeant, quasi gladium Delphicum ad o-
 mnem vitium vertunt. Alij tritas, & communes
 historias, a capite ad calcem citant, Xerxes, A-
 lexandros, Romulos, Fabios semper habent in
 ore, de suis temporibus nihil dicunt: ista qui-
 dem vitia sunt in recensendis historijs fugien-
 da, deinde hoc obseruandum est:

Primum, vt quod afferitur, appositè, & loco
 dicatur, non vt intrudi, sed insinuere videatur.
 Quantumcũque enim splendoris habeat, quod
 ex historia recensetur, si violentè sit accersitum,
 de optatione iudicij multum detrahit.

Deinde, vt quod narratur ex probato autho-
 re sit desumptum, quò plus habeat ad persua-
 dendum auctoritatis: Hoc multi negligunt,
 delectationi aurium, & inani doctrinae opi-
 nioni seruientes, qui, vt cornicum oculos con-
 fixisse, & plus alijs vidisse existimentur, de suo
 adtexunt permulta, quò rem admirabiliorem
 faciant. Talis agendi ratio à simplicitate veri-
 tatis, quae & in rebus minimis obseruanda est,
 nec non grauium virorum auribus abhorret,
 qui nolunt sibi falsa pro veris venditari: tum
 qui hanc rationem tenent, plurimum sibi de
 doctrinae, & grauitatis estimatione derogare
 solent.

Tertium, si nota sunt, & communia, quae
 narrantur, non diffusè explananda, sed multa
 per congeriem simul copulanda sunt, & cum
 celeritate orationis vibranda, vt

CICERO.

Hac Maiores nostri primum vniuersam I-
 talias deuicerunt: deinde Carthaginem exci-
 derunt, Numantiam euertunt, potentissimos
 reges,

vsus histo-
 riarum in
 oratione.

Philip. 4.

Sen. contr. l.1.

reges, bellicosissimas nationes in ditionem huius Imperij redegerunt. (Item) Quis fuit Marius, si illum in suis insperemus maioribus humilis. In tot consulatibus nihil habet clarius, quam se auctorem. Pompeium, si hereditaria extulissent imagines, nemo magnum duxisset, &c.

Quomodo ornanda historia.

Quartum, ornandę figuris sententia, & varianda quę narrantur: si quid graue est, & ad vtilitatem spectans, hoc cum iustentatione conferendum.

Philipp. 3. Demost. in re graui narranda sustentatio & apparatus.

DEMOSTHENES.

Εγὼ δηλώσω οὐ λόγους ἐμαυτῷ λέγων, ἀλλὰ ῥαμίματα τῶν προγόνων, τῶν ἡμετέρων δεικνύων. ἃ ἐκείνοι χρητέβοντο εἰς ἑλλημιχαλκὴν ῥαμίαντες, εἰς ἀπρόσκλητον, οὐχ ἵνα αὐτοῖς ἦ χρησίμα. Καὶ ῥῶν ἀνευ τέτων τῶν ῥαμιμάτων τὰ δέοντα ἐφορόντων ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς ἔχητε ὑποδείγματα, καὶ παραδείγματα ὡς ὑπερτοῦτων παρὰ δόξαν προσηκῆ. τὴν οὖν λέγει τὰ ῥαμίματα.

Ego declarabo, non mea verba proferendo, sed scriptum maiorum nostrorum ostendendo. Quid illi in arcam columnam incisum in arce collocatum: non ut ipsis usus esset. Nam sine illo scripto factis erant prudentes, sed ut vos monumenta, & exempla haberetis, quantares huiusmodi sollicitudine sunt curanda. Quod igitur a eum literas

Post hunc apparatus narrat historiam, narratam expedit per ἀνευ. Hic modus optimus est, & ad inculcandum aptissimus, sed in re graui duntaxat vsurpandus. Familiaris est in istis epiphonema, & in comparandis narrationibus antithesis.

Secundus fons inventionis, Apologi, & Parabola.

CAPVT IV.

Poetarum orationibus vtilis.

Poetarum est ad variam eruditionem lectio perutilis, e quibus, & decor in personis, & spiritus in verbis, & in affectibus magis pernotiores hauriuntur.

Nunquam Cicero ad eam dicendi gloriam effloruisset, nisi a puero poetarum lectioni additus fuisset vel maxime: Graeci quotquot fuerunt oratores, ex Homero hauserunt plurimum, apud quem tanto artificio plerumque orationes sunt expressae, vt non nasci videatur

in Homero Graecorum eloquentia, sed iam perfectionis culmen attingisse.

Verum istis omisis, quae plurimum habent ponderis, fabulae ipsae ex poetis ab oratoribus assumuntur nonnunquam, & varijs sensibus accommodatae, multum affundunt suauitatis. Quoniam in prophanis orationibus haec liberius, in sacris nunquam, in grauioribus concionibus raro admisceri velim.

Plus habent festiuitatis, & grauioribus etiam personas apud populum orantes magis accent fabulae, quae vocantur Aesopicae. Ducere animos solent (inquit Fabius) praecipue rusticorum & imperitorum, qui & simplicius, quae ficta sunt audiunt, & capti voluptate, facile ijs, quibus delectantur consentiunt. Itaque non immerito apud Philostratum φοιτῶσιν οἱ μὲν ἑταῖροι παρὰ τὴν Αἰσώπειον, ἀγροπῶντες αὐτὸν ὄτι αὐτῶν ἐπιμελεῖται.

Video graues viros his narratiunculis delectatos, blande permouisse. Plato fabulosus est supra modum. Demosthenes alioqui rigidus, & austerus, eas oportune adhibuit: Testis est illa, quam cum ab Atheniensibus oscitantibus audiretur, magna festiuitate narrauit. Athenienses (inquit) sub aestatis tempus Adolescentis Asinum Athenis Megaram conduxerat, cumque flagrantem iam meridie calor cepisset esse vehementior, sub Asini ventrem se coniecit, vt vmbra captaret. At vero Asinus ferio hominem protrubare, asciens se Asinum, non vmbra Asini locasse Hinc tixae, & lites. Diogenianus hoc habet in proeuibio, διὲ σκία ὄνεν ἑταίμοις ὁσάμεν ὑπὲρ σκίαν.

Demosthenis tamen nusquam meminit, sed Plutarchus eidem expressis verbis tribuit. Menenius Agrippa per apologum Corporis humani, plebem Romanam, quae in Aueninum montem secesserat, ad Patrum auctoritatem, concordiamque reuocauit. Sed & authores sacri huiusmodi fabulis plerumque, cum maxima suauitate vsi sunt. D. Gregorius Nazianze Celusium praesidem fabella de cygnis, & hirundinibus composita oblectauit, & ad vanae gloriae fugam erudijt.

(Hirundines quondam cygnos cauillis incessabant, propterea quod nec cum hominibus consuetudinem habere, nec canendi artem in publicum proferre vellent, sed circa prata solitudinem amplecterentur, perinde atque eos Musicae suppuderet. At nostrae (inquebant) sunt vrbes, nostri homines, & thalami. Atque apud

Fab l. 3. u.

Philost. in icon bus

Philost. in icon bus

Philost. in icon bus

Diogenianus centur.

7. abag. 1.

Author. sacri.

Gr. g. Nazianz. ad

Celusium praesidem.